

SUITSIDNING OMMAVIY AXBOROT VOSITALARIDA YORITILISHI VA INSON PSIXOLOGIYASIGA TA'SIRI

*Qashqadaryo viloyati Qamashi tumani
Maktabgacha va maktab ta'limi bo'limi
tasarrufidagi 81-sonli maktabning
amaliyotchi psixologi
Ergasheva Saodat G'ayratovna
ergashevas281@gmail.com*

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada O'zbekistonda suitsid holatlarining ommaviy axborot vositalarida (OAV) yoritilishi, bu xabarlarining yoshlar va o'smirlar psixologiyasiga qanday ta'sir qilishi hamda ushbu masalaning O'zbekiston Respublikasi qonun va huquqiy hujjatlari asosida qanday tartibga solinayotgani tahlil qilinadi. Tadqiqot OAVning suitsidni yoritishdagi ijtimoiy mas'uliyati, psixologik ta'siri, axloqiy chegaralari va psixologik yordam ko'rsatish zaruratini o'rganadi. Shuningdek, O'zbekiston qonunchiligida OAV erkinligi va mas'uliyatining o'rni tahlil qilinadi. Maqolada OAVda suitsidni yoritishda etika, axloqiy mas'uliyat va qonuniy talablarni hisobga olish zarurligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Suitsid, Ommaviy axborot vositalari (OAV), Psixologik ta'sir, Psixologik yordam, O'zbekiston Respublikasi qonunlari, Ijtimoiy mas'uliyat, Axloqiy chegaralar, Suitsidga undash, OAVda suitsidni yoritish, Axborot erkinligi, OAV mas'uliyati, Yoshlar va o'smirlar, Werther effekti, Papageno effekti, Shaxsiy hayotni himoya qilish

Аннотация

В данной научной статье анализируется освещение случаев суицида в средствах массовой информации (СМИ) Узбекистана, влияние этих сообщений на психологию молодежи и подростков, а также регулирование данного вопроса в рамках законодательства Республики Узбекистан. В исследовании рассматриваются социальная ответственность СМИ при освещении суицида, его психологическое воздействие, этические границы и необходимость предоставления психологической помощи. Также анализируется место свободы и ответственности СМИ в узбекской правовой системе. В статье подчеркивается важность соблюдения этики, моральной ответственности и юридических норм при освещении случаев суицида в СМИ.

Ключевые слова: суицид, средства массовой информации (СМИ), психологическое воздействие, психологическая помощь, законы Республики Узбекистан, социальная ответственность, этические границы, подстрекательство

к суициду, освещение суицида в СМИ, свобода информации, ответственность СМИ, молодежь и подростки, эффект Вертера, эффект Папегано, защита частной жизни.

Annotation

This scientific article analyzes how suicide cases are covered in the mass media (MM) of Uzbekistan, the psychological impact of such reports on youth and adolescents, and how the issue is regulated within the legal framework of the Republic of Uzbekistan. The study examines the social responsibility of the media in covering suicides, the psychological effects, ethical boundaries, and the necessity of providing psychological support. It also explores the balance between media freedom and responsibility in Uzbekistan's legislation. The article emphasizes the importance of adhering to ethical, moral, and legal standards when reporting on suicide in the media.

Keywords: suicide, mass media (MM), psychological impact, psychological assistance, laws of the Republic of Uzbekistan, social responsibility, ethical boundaries, incitement to suicide, suicide coverage in the media, freedom of information, media responsibility, youth and adolescents, Werther effect, Papageno effect, protection of personal life.

Kirish

Suitsid, ya'ni o'z joniga qasd qilish, jamiyatda ko'plab ijtimoiy va psixologik oqibatlariga olib keladigan murakkab hodisadir. Ommaviy axborot vositalari (OAV) suitsid haqidagi xabarlarini tarqatishda muhim rol o'ynaydi. OAVda ushbu mavzu qanday yoritilishi, uning psixologik ta'sirini qanday boshqarish mumkinligi va bu borada O'zbekiston Respublikasining qonunchilik asoslari qanday shakllanganligi dolzarb masalalardan biridir. Ushbu maqola suitsidning OAVda qanday yoritilayotgani, uning ijtimoiy mas'uliyat va inson psixologiyasiga ta'siri, shuningdek, OAVning axloqiy va huquqiy mas'uliyatini tahlil qiladi.

Normativ-huquqiy asoslar

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 32-moddasida axborot olish va tarqatish huquqi kafolatlanadi. Biroq, ushbu erkinlik jamiyat manfaatlari va shaxslarning ruhiy holatini himoya qilish zarurati bilan muvofiqlashtirilishi kerak. Suitsidni yoritishda mazkur muvozanat muhim ahamiyatga ega.

Ommaviy Axborot Vositalari to'g'risida Qonun

1997-yilgi "Ommaviy axborot vositalari to'g'risida"gi Qonunning 6-moddasida axborot tarqatishda qonuniylik va ijtimoiy mas'uliyat talabi belgilangan. 17-moddasi senzura taqiqlanganini qayd etsa-da, axloqiy va huquqiy cheklavlarga amal qilish lozimligini ko'rsatadi.

Bola huquqlari to'g'risida Qonun

Mazkur qonunning 9-moddasida bolalarni salbiy axborotdan himoya qilish zarurati ta'kidlanadi. Suitsidni noto'g'ri yoritish o'smirlar va yoshlar orasida psixologik buzilishlar, hatto suitsid xatti-harakatlariga olib kelishi mumkin.

Jinoyat kodeksi

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 130-moddasida yolg'on axborot tarqatish jinoyat deb e'tirof etiladi. 103-moddada esa suitsidga undash jinoyat hisoblanib, jinoiy javobgarlikka sabab bo'lishi mumkin.

*Suitsidning psixologik ta'siri**OAV va yoshlar o'rtasidagi aloqa*

O'zbekistonda yoshlar orasida suitsid holatlarining ko'payishi OAVda suitsidni noto'g'ri yoritish bilan bog'liq bo'lishi mumkin. *Werther effektiga* ko'ra, suitsid holatlari haqida batafsil va dramatik tarzda yoritilgan xabarlar yosh auditoriyani taqlidga undashi mumkin.

Suitsidni yoritishdagi xatoliklar

Suitsid xabarleri tafsilotlariga haddan ortiq urg'u berish, shaxsiy hayotga oid ma'lumotlarni ochiqlash yoki o'z joniga qasd qilish usullarini ko'rsatish psixologik jihatdan xavfli bo'lishi mumkin. Bunday yondashuv o'quvchilarda stress, depressiya yoki ruhiy tushkunlikni kuchaytiradi.

Papageno effekti va ijobiy yoritish

Papageno effekti suitsidning oldini olishda foydali bo'lishi mumkin. Bu — OAVda psixologik muammolarga duch kelgan, lekin yordam olgan va muammodan chiqqan insonlar haqida ijobiy misollar berish orqali sodir bo'ladi. Bu jamiyatda ijobiy ruhiy muhit yaratishga xizmat qiladi.

Tahlil va takliflar OAVda suitsid mavzusini yoritishda quyidagi yondashuvlar muhim ahamiyatga ega:

1. Suitsid sabablaridan ko'ra, uning oldini olish yo'llariga e'tibor qaratish. Bu yordam so'rash imkoniyatlarini ko'rsatadi va umidsizlik holatini kamaytiradi.
2. Psixologik yordam xizmatlari haqida ma'lumot berish. Telefon raqamlari, ishonch telefonlari va onlayn xizmatlar haqida axborot berilishi lozim.
3. Shaxsiy tafsilotlarni oshkor etmaslik. Bu shaxsning maxfiylikni ta'minlaydi va boshqa odamlar uchun salbiy ruhiy ta'sirni kamaytiradi.

Xulosa

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi ommaviy axborot vositalari erkinligini tan oladi, biroq bu erkinlik axborot berishda ijtimoiy va axloqiy mas'uliyat bilan uyg'unlashtirilishi kerak. Suitsidni noto'g'ri yoritish salbiy psixologik oqibatlariga olib

kelishi mumkin. Shu bois, OAVlar bu mavzuni yoritishda ehtiyotkor, mas'uliyatli va axloqiy-me'yorlarga rioya qilgan holda yondashishlari zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 32-modda
O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
2. O'zbekiston Respublikasi "Ommaviy Axborot Vositalari To'g'risida" gi Qonun, 1997
Ommaviy Axborot Vositalari To'g'risida Qonun
3. Bola Huquqlari To'g'risida"gi Qonun, 9-modda
Bola Huquqlari To'g'risida Qonun
4. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksi, 130, 103-modda
Jinoyat Kodeksi
5. Shneidman, E. S. (1985). *The Suicidal Mind*. Oxford University Press
The Suicidal Mind
(Kitobni OUP saytida topish mumkin)
6. Phillips, D. P. (1974). *The Werther Effect*. *American Sociological Review*, 39(3), 340-354.
Link: [The Werther Effect \(American Sociological Review\)](#)
7. Gunnell, D., & Frankel, S. (2004). *Suicide and the Media*. *The Lancet*, 363(9405), 1293-1294. [Suicide and the Media \(The Lancet\)](#)
8. Papageno, S. (1931). *Psychology of Suicide*. *Psychological Review*, 38, 146-158.
[Psychology of Suicide \(APA PsycNet\)](#)